

ĆWICZENIA Z WERYFIKOWANIA INFORMACJI

poziom łatwy

Materiały edukacyjne dla szkół
ponadpodstawowych

CZYM JEST FACT-CHECK?

To weryfikacja wypowiedzi, którą można przeprowadzić w kilku krokach:

Fakty

Sprawdź, czy analizowane stwierdzenie dotyczy faktów, np. liczb, dat, wydarzeń. Wypowiedź weryfikowalna nie może się odnosić do opinii, przewidywań, obietnic.

Źródła

Znajdź odpowiednie źródło. Dopiero na podstawie analizy pierwotnych źródeł możemy ocenić, czy dane stwierdzenie jest prawdziwe. Pierwotne, a więc nieprzetworzone źródła to najczęściej dane instytucji państwowych, agencji prasowych, instytutów badawczych, uznanych ośrodków naukowych oraz organizacji pozarządowych. W ustaleniu wiarygodności strony internetowej pomoże Ci metoda lateral reading.

Analiza

Dokonaj analizy i pozwól się sprawdzić. Ważnym elementem metodologii fact-checku – gwarantującym zachowanie obiektywizmu – jest podwójna weryfikacja, tj. sprawdzenie informacji przez co najmniej 2–3 redaktorów. Osoby niezajmujące się fact-checkingiem profesjonalnie, w tym uczennice i uczniowie, mogą skorzystać z pomocy swoich bliskich lub społeczności internetowych.

Ocena

Przyznaj ocenę! Do oceny prawdziwości wypowiedzi fact-checkerzy wykorzystują mierniki tworzone przez organizacje, do których należą. Polski Demagog posługuje się pięcioma kategoriami. Są to: prawda, fałsz, częściowy fałsz, manipulacja oraz nieweryfikowalne. Stwierdzenia prawdziwe muszą być potwierdzone przez dwa niezależne i wiarygodne źródła (z wyjątkiem sytuacji, gdy tylko jedno źródło jest adekwatne do wiarygodnej oceny danej tezy), fałszywe zaś nie są zgodne z żadną publicznie dostępną, wiarygodną informacją. Jeśli wypowiedzi celowo wprowadzają w błąd, np. poprzez pominięcie ważnego kontekstu lub wybiórcze wykorzystanie danych, uznaje się je za manipulację.

WPROWADZENIE

Wejście w rolę

Rozpocznij lekcję od pogadanki wprowadzającej klasę w rolę redakcji portalu factcheckingowego. Możesz rozpocząć od przedstawienia (np. na slajdach) wybranego fake newsa albo nawet kilku zwykłych manipulacji czy kłamstw. Uczniowie mogą również wskazać, które z zaprezentowanych przez nauczyciela informacji są ich zdaniem fake newsami.

Fake newsy to treści, które wprowadzają w błąd

Zalicza się do nich m.in. doniesienia o wydarzeniach, które nie miały miejsca, i fotomontaże przedstawiające sytuacje, do których nie doszło. Nie zalicza się do nich m.in. opinii i obietnic. O dezinformacji możemy mówić, gdy ktoś celowo rozpowszechnia fałszywe informacje, aby wprowadzać w błąd. Tymczasem fałszywe informacje nie zawsze są rozpowszechniane celowo.

Uczniowie odpowiadają na pytania

- Czy zdarzyło wam się natknąć na treści, które nazwalibyście fake newsem?
- Czy uwierzyliście w nie? Jeśli tak/nie, to dlaczego?
- Dlaczego takie informacje pojawiają się w przestrzeni publicznej?
- Co ułatwia ich rozprzestrzenianie?

Krótkie podsumowanie

Aby przejść do kolejnej części lekcji, krótko podsumuj pogadankę. Zwróć przy tym uwagę na zagrożenia związane z dezinformacją i wyjaśnij, że może nas przed nimi chronić fact-checking.

Czas: nie więcej niż 10 minut

Dość krótko, ponieważ ta pogadanka nie ma na celu rozwinięcia głębokiej dyskusji, lecz szybkie wydobywanie wiedzy grupy i wprowadzenie do tematu.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Wyjaśnij klasie, że w tym zadaniu wcielicie się w rolę redakcji zajmującej się fact-checkingiem i dowiecie się, na czym fact-checking polega.

Konieczne będą dwa zdania wstępne, informujące, że teraz nastąpi przedstawienie metody fact-checkingu w trzech krokach i że klasa powinna poczuć się jak redakcja portalu factcheckingowego.

Dokonaj podziału uczniów na kilka grup. Każda z grup dostaje opis sytuacji wstępnej z życia fact-checkera. Grupy mają za zadanie zapoznać się z opisaną sytuacją, wybrać z niej treści możliwe do weryfikacji i uzasadnić swój wybór.

Uczniowie przedstawiają efekty pracy w krótkiej prezentacji przed klasą.

ZADANIE 1

Jedna z fact-checkerek zauważyła, że coraz więcej osób udostępnia szokujące zdjęcie jednego ze słynnych aktorów, Marka Aszurskiego. Widać na nim aktora w koszulce z portretem Adolfa Hitlera. Wraz ze zdjęciem krążą informacje, że Marek Aszurski jest wielkim fanem tego zbrodniarza i dyktatora. Zdjęcie wywołuje powszechne oburzenie. Najwierniejsi fani aktora podejrzewają jednak, że jest to fałszywa informacja.

 Co może zweryfikować fact-checkerka?

ZADANIE 2

Z bazy źródeł wybierzcie te, na podstawie których fact-checkerka może zweryfikować informacje z zadania 1. Wskażcie również źródła niewiarygodne (niewystarczające do poprawnej weryfikacji wypowiedzi) oraz te, które mogą być pomocne (naprowadzające na źródła wiarygodne).

 Opracujcie źródła z bazy źródeł.

ZADANIE 3

Fact-checkerka pobrała zdjęcie przedstawiające Marka Aszurskiego w koszulce z portretem Adolfa Hitlera na swój komputer. Korzystając z odwróconego wyszukiwania obrazem, ustaliła, że w sieci krąży niemal identyczne zdjęcie – jedyną różnicą jest brak portretu Hitlera na koszulce aktora. Dzięki metadanom stwierdziła również, które ze zdjęć pojawiło się w internecie wcześniej.

 Zastanówcie się, jaką kategorię należałoby przyznać viralowej fotografii w sytuacji, gdyby starsze byłoby zdjęcie aktora:

1. w koszulce bez portretu Hitlera,
2. w koszulce z portretem Hitlera.

Metadane to przypisane do pliku informacje o nim samym, np. kiedy, gdzie i przy użyciu jakiego narzędzia został stworzony.

BAZA ŹRÓDEŁ

elektroniczna
baza publikacji
naukowych

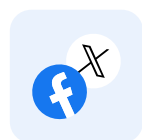
drukowane
publikacje
naukowe

portale
informacyjne
o tematyce
naukowej

pytanie do
eksperta

portale
społeczno-
ściowe

Wikipedia

wyszukiwarka
internetowa

podobne
wypowie-
dzi innych
osób

publikacje
amatorskie

strony
internetowe
urzędów
państwowych

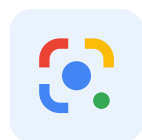
oficjalna
baza
aktów
prawnych

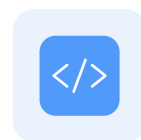
portale
informacyjne

publikacje
niepoparte
oficjalnymi
danymi

odwrócone
wyszuki-
wanie
obrazem

metadane
pliku

wcześniejsze
wywiady
z aktorem

sam aktor
lub inne
osoby ze
zdjęcia

komentarze
na portalach
społeczno-
ściowych

treści towarzy-
szące udo-
stępnianemu
zdjęciu

PODSUMOWANIE

Gdy grupy zaprezentują swoje rozwiązania, wspólnie ustalcie, które z nich są właściwe i dlaczego. Na końcu zwróćcie uwagę na trzy ważne wnioski:

01

Weryfikować można tylko fakty, nie opinie.

02

Do weryfikacji potrzebne są wiarygodne źródła.

03

Współcześnie podstawowym narzędziem weryfikacji jest wyszukiwarka internetowa.

ODPOWIEDZI

Zadanie 1

Fact-checkerka może sprawdzić, kiedy i w jakim kontekście zdjęcie po raz pierwszy pojawiło się w internecie oraz czy nie jest efektem fotomontażu. Może się również dowiedzieć, czy aktor kiedykolwiek deklarował, że jest zwolennikiem Adolfa Hitlera.

Zadanie 3

W pierwszej sytuacji zdjęcie krążące w sieci należałoby uznać za fałszywe. Ponieważ pojawiło się w sieci później niż zdjęcie aktora w koszulce bez portretu Hitlera, zostało najprawdopodobniej sfabrykowane.

Dużo ciekawsza wydaje się druga sytuacja – tu mamy bowiem co najmniej kilka możliwych rozwiązań. Zdjęcie rzeczywiście może świadczyć o skrajnych poglądach aktora. Mogło także zostać zrobione na przykład w trakcie kręcenia ujęć do kolejnego filmu z jego udziałem. Kto wie, może aktor, korzystając ze swojej popularności, chciał wywołać dyskusję na temat stosunkowo dużej dostępności takich koszulek? Do udzielenia odpowiedzi niezbędny jest kontekst, w którym zdjęcie po raz pierwszy pojawiło się w internecie.